

Yttrande över betänkandet Översyn av yrket personlig assistent (SOU 2020:1)

2020-06-24

Arbetsgivarföreningen KFO
Box 16355
103 26 Stockholm

Besöksadress
Klara Södra Kyrkogata 1
Stockholm

Arbetsgivarföreningen KFO har drygt 520 medlemmar inom personlig assistans som tillsammans sysselsätter cirka 33 000 personliga assistenter. Bland medlemmarna finns brukarkooperativ i ideella eller ekonomiska föreningar, ägarledda aktiebolag och egna arbetsgivare. Gemensamt för KFO:s medlemmar inom personlig assistans är att de är tydligt idédrivna och att de också ofta har egna erfarenheter av funktionsnedsättning och personlig assistans.

Inledning

KFO, som har haft möjlighet att biträda utredningen i dess expertgrupp, anser att det är en angelägen och väl genomförd utredning som har lämnat ett balanserat betänkande i Översyn av yrket personlig assistent – ett viktigt yrke som förtjänar bra villkor.

Precis som utredningens undertitel säger är personlig assistent ett viktigt yrke som förtjänar bra villkor. Personlig assistans ges som en kommunal insats enligt LSS eller som en statlig insats enligt socialförsäkringsbalkens 51 kapitel. Den syftar till att ge de personer som omfattas av insatsen, för närvarande drygt 19 000 personer med funktionsnedsättningar som medför ett omfattande behov av stöd eller service, möjlighet att leva som andra med självbestämmande i sitt eget liv. De personliga assistenterna, vilka enligt utredningen är omkring 100 000 till antalet, är helt avgörande för att kunna förverkliga detta.

Utredningen visar att personlig assistans är en i stort väl fungerande insats och att de allra flesta personliga assistenter trivs bra på sitt jobb. Det är naturligtvis värt att glädja sig åt samtidigt som det som är bra kan bli bättre. Och för det krävs föga förvånande resurser.

 08-702 54 00

 info@kfo.se

 kfo.se

Utredningen har inte haft i uppdrag att se över finansieringen av personlig assistans. KFO välkomnar att utredningen i avsnitt 8.1.5 ändå tydliggör kopplingen mellan resurser respektive kvalitet och villkor. Utredningen visar att det är nödvändigt att stärka de ekonomiska förutsättningarna för att fortsatt kunna bedriva personlig assistans med god kvalitet enligt lagens intentioner och samtidigt stärka villkoren för de personliga assistenterna. Under de senaste sju åren har assistansersättningen urholkats med omkring 25 kronor per utförd assistanstimme genom att den årliga uppräkningsen inte har följt med den allmänna löneutvecklingen. Det är helt ohållbart.

KFO vill med stort allvar betona att den enskilt viktigaste åtgärden för att säkerställa god kvalitet i personlig assistans och bra villkor för personliga assistenter är att återställa assistansersättningens storlek till en nivå som motsvarar vad som gällde fram till 2014. Fram till dess motsvarade den årliga uppräkningsen av assistansersättningen ganska väl utvecklingen av löner och andra kostnader. För att reparera det som har förlorats sedan 2014 kan schablonbeloppet för 2021 inte understiga 330 kronor.

KFO:s synpunkter på förslagen

8.2.2 Krav på kollektivavtalsliknande förhållanden för att få anordna personlig assistans

Utredningen föreslår att det i lagen (1993:384) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) förs in ett krav på att erbjuda assistenter kollektivavtalsliknade villkor i fråga om lön, försäkringar och pension för att få tillstånd att anordna personlig assistans. Det skulle enligt utredningen göra det mindre intressant för oseriösa aktörer att söka sig till assistansbranschen. Ett sådant krav skulle enligt utredningen också göra det svårare att ha som affärsidé att anställa assistenter med dåliga villkor i syfte att uppnå hög lönsamhet. Genom att införa detta krav skulle staten dessutom säkerställa att den som arbetar som personlig assistent är försäkrad på arbetet och att arbetsgivaren betalar in till en tjänstepension. Utredningens förslag innebär att Inspektionen för vård och omsorg, IVO, får till uppgift att kontrollera att dessa efterlevs.

KFO avstyrker förslaget.

KFO sympatiserar med utredningens ambition att säkerställa goda anställningsvillkor för alla personliga assistenter. För en kollektivavtalsbärande arbetsgivarorganisation är de villkor som

utredningen föreslår förstås helt självklara. Men vi måste trots det resa frågor kring vad det skulle få för konsekvenser att ge en statlig myndighet en kontrollfunktion som förutsätter tolkning av kollektivavtal. Vi är väl medvetna om att det finns juridiska hinder i EU-rätten mot att ställa krav på företag att ansluta sig till ett kollektivavtal för att få bedriva näringsverksamhet, men hade det varit möjligt skulle det ha varit en betydligt bättre lösning på det problem som vi i likhet med utredaren ser. Det är parterna på arbetsmarknaden som träffar kollektivavtal och uttolkar dessa. Även om ambitionen att försöka uppnå en kollektivavtalskonform branschpraxis på detta sätt är god, är det inte svårt att förutse stora svårigheter för den myndighet som inte bara inledningsvis ska ta ställning till om villkoren motsvarar kollektivavtalsnivå, utan även fortlöpande ska kontrollera efterlevnaden.

8.2.3 Se över om hushållslagen behöver moderniseras

Lagen (1970:943) om arbetstid med mera i husligt arbete (den så kallade hushållslagen) utformades innan personlig assistans infördes för att reglera arbetsvillkoren för hemhjälp och barnpassning. I dag tillämpas lagen för de personliga assistenter som är anställda direkt av de assistansanvändare som inte har anslutit sig till ett kollektivavtal (idag är det endast KFO:s avtal som möjliggör för egna arbetsgivare att ansluta sig). Utredningen föreslår att lagstiftningen ses över i syfte att ta ställning till om lagstiftningen behöver anpassas till dagens förhållanden och hur detta i så fall ska göras.

KFO har inget att erinra mot förslaget.

8.3.2 Ansvar för assistenters sjuklönekostnader

Arbetsgivare har möjlighet att påverka sjukfrånvaron genom ett aktivt arbetsmiljöarbete. I dag får privata arbetsgivare ersättning av kommunen för sina assistenters sjuklön. Utredningen föreslår att lagstiftningen ändras så att assistenternas arbetsgivare ansvarar för sin personals sjuklönekostnader och därmed får starkare ekonomiska incitament att förebygga sjukdom och arbetsskador för sina anställda. Det skulle också innebära en markering om att arbetsgivaransvaret är detsamma inom assistansbranschen som inom andra branscher. Förslaget omfattar inte assistansanvändare som anställer sina egna assistenter.

KFO tillstyrker förslaget principiellt och anser i likhet med utredaren att det vore en bra sak att likställa arbetsgivaransvaret inom assistansbranschen även i denna del med vad som gäller i andra branscher. Men vi vill vara mycket tydliga med att den ökning av

schablonersättningen med 3 kronor som utredningen föreslår inte är tillräckligt underbyggd för att ligga till grund för en sådan förändring. Intervjuer med ett representativt urval av medlemmar inom KFO indikerar att 3 kronor är långt ifrån tillräckligt för att kompensera de privata assistansanordnarnas faktiska sjuklönekostnader. KFO:s uppfattning är att dessa snarare motsvarar 5 kronor per assistanstimme. Innan en förändring av sjuklöneansvaret görs måste det noggrant utredas hur stora de faktiska sjuklönekostnaderna är samt säkerställa att schablonersättningen ges ett särskilt tillskott med en summa som motsvarar detta.

8.4.1 Uppdrag till Socialstyrelsen att ta fram ett nationellt utbildnings- och kunskapsmaterial

Utredningens kartläggning visar att det varierar om och hur personliga assistenter får ta del av introduktion och fortbildning. Det finns kunskaper som alla personliga assistenter behöver, exempelvis om lagar och mål för personlig assistans, arbetsmiljöarbete samt hur kvaliteten i assistansen kan säkerställas. Kvalitet i assistansen förutsätter bland annat att assistenten har kunskaper om hur assistansanvändarens självbestämmande kan stärkas eller har kunskaper om alternativa kommunikationsmetoder. Utredningen föreslår därför att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram ett digitalt utbildnings- och kunskapsmaterial om personlig assistans. Materialet bör inte bara rikta sig till personliga assistenter utan även till assistansanordnare samt assistansanvändare och deras närstående.

KFO tillstyrker förslaget.

KFO vill samtidigt betona att personlig assistans är och ska vara en serviceform med stor variation. Den kan utformas på många olika sätt för att uppnå samma syfte – att möjliggöra för den assistansberättigade att leva sitt liv på det sätt som hen vill. Den stora variationen i vad detta kräver betyder också att det inte är möjligt att ta fram en enhetlig utbildning till yrket personlig assistent. Utredningens förslag är välbalanserat och vi vill understryka vikten av att uppdraget till Socialstyrelsen utformas så att erfarenheter från assistansanvändare, assistansanordnare och personliga assistenter tas tillvara i framtagandet av utbildnings- och kunskapsmaterialet.

8.4.2 Kartlägg hur det förhöjda timbeloppet används

Utredningens kartläggning visar att det behövs särskilda kunskaper för vissa arbetsuppgifter och att det kan vara svårt att finansiera extra kostnader för detta. Assistansanvändare kan ansöka om att få ett högre timbelopp i assistansersättningen för att finansiera sådana

kostnader och kostnader för att erbjuda assistenter regelbunden handledning. Utredningen har fått indikationer på att denna möjlighet inte används i så hög utsträckning, bland annat på grund av att det påverkar hur assistansanvändarna ska redovisa sina kostnader för assistansen. Utredningen föreslår därför att regeringen ger en lämplig myndighet i uppdrag att kartlägga i vilken utsträckning assistansanvändare ansöker och får beslut om ett sådant förhöjt timbelopp. I kartläggningen bör det även ingå att göra en analys av vilken betydelse redovisningskravet har för viljan att ansöka om förhöjd ersättning.

KFO tillstyrker förslaget.

Det förhöjda timbeloppet är avgörande för att även de assistansberättigade med de allra största behoven ska kunna få personlig assistans med god kvalitet. Men under de senaste åren har det blivit otydligt på vilka grunder som det förhöjda timbeloppet beviljas. Vi har också bland våra medlemmar noterat att det är svårt att möta de krav som Försäkringskassan ställer på hur utbetalt förhöjt timbelopp ska redovisas. Detta skapar en osäkerhet och vi vet att många som egentligen har behov av förhöjt timbelopp i det längsta avstår från att ansöka om det av dessa orsaker. Vi välkomnar därför utredningens förslag om en kartläggning och förväntar oss att en sådan kartläggning ska syfta till att förenkla administrationen så att det förhöjda timbeloppet verkligen kan komma de som har behov av det till del. För det krävs tydlighet, transparens och förutsägbarhet.

8.4.3 Tillsyn och kunskapsstöd för att tydliggöra vad som gäller när assistenter utför egenvård och vård på delegation

Förslag 1: Kartlägg hur vårdnära uppgifter tas om hand inom personlig assistans

Utredningen föreslår att regeringen ger Inspektionen för vård och omsorg (IVO) i uppdrag att genomföra en tillsyn av hur regelverket om egenvård och vård på delegation tillämpas vid personlig assistans.

Förslag 2: Kunskapsstöd för vårdnära uppgifter

Utredningen föreslår vidare att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd om egenvård och hälso- och sjukvård på delegation inom personlig assistans. Ny kunskap från IVO:s tillsynsuppdrag bör tas tillvara i kunskapsstödet. Syftet med kunskapsstödet är att underlätta för assistenter, assistansanvändare och assistansanordnare att förstå vilka regler som gäller. I förlängningen kommer det enligt utredningen att bidra till bättre

arbetsförhållanden för personliga assistenter och till att den egenvård och vård på delegation som assistenter utför blir säkrare.

KFO tillstyrker båda dessa förslag.

KFO vill samtidigt betona vikten av att uppdragen kring vårdnära uppgifter genomförs med ambitionen att förbättra den personliga assistansen såväl ur den assistansberättigades som den personliga assistentens perspektiv. Vår uppfattning är att gränsdragningen mellan egenvård och sjukvård inte är så otydlig som det ibland görs gällande och det finns en risk att man med en alltför fyrkantig reglering faktiskt försämrar kvaliteten i den personliga assistansen i onödan.

KFO motsätter sig också alla tankar på någon form av särreglering av egenvård för just assistansberättigade. Egenvård är per definition något som en person förväntas klara av på egen hand utan bistånd från sjukvården. Då är det också självklart något som en personlig assistent kan assistera med i den mån det behövs.

Regeringen beslutade den 23 januari 2020 om direktiv (Dir. 2020:3) till en utredning om stärkt rätt till personlig assistans för stöd vid egenvård, vid tillsyn samt för barn. Den utredningen har bland annat i uppdrag att se över gränsdragningen mellan egenvård och sjukvård. KFO anser trots det pågående utredningsarbetet att det vore bra att ge IVO och Socialstyrelsen uppdrag i enlighet med förslagen i den utredning som vi här yttrar oss över.

För Arbetsgivarföreningen KFO

Cecilia Blanck

Ordförande

Branschkommittén KFO-PA

Henrik Petrén

Branschansvarig personlig assistans

Arbetsgivarföreningen KFO

 08-702 54 00

 info@kfo.se

 kfo.se